

Bijlage 1: **tekst 1**, een fragment uit “De verschrikkelijke sneeuwman” van Jan Wolkers.

De volgende dag, 's middags, kwam zijn meisje. Ze huilde al voordat ze in de kamer was. Herman hoorde het aan de onhandige manier waarop ze de deur openstootte. Het arme kind denkt dat ik blind ben, dacht hij, en ze is zelf blind van tranen.

- 5 Ze liep aarzelend door naar het balkon, knielde naast de rieten stoel neer, vlijde haar hoofd tegen het zijne. Ze drukte haar lippen tegen het verbandgaas en kustte, maar niet op één plaats, als zocht zij naar een opening. De zwachtel zoog de binnenkant van haar lippen droog, bleef eraan kleven, zodat Herman steeds kleine rukjes voelde, als een visser die beet heeft.
- 10 – Mijn huid doet pijn, Sonja, als je aan mijn hoofd komt, zei hij zachtjes. Dit is trouwens een handeling geworden die nog weinig zin heeft tussen ons. Ze snikte nu luid en liet haar hoofd voorover op zijn knieën vallen.
– Je moet trachten je langzaam van mij los te maken, zei hij een schrijfster uit een damesblad na. Dat is beter voor jou. Er is niets aan te doen.
- 15 – Helemaal niet, Herman, vroeg ze haperend, ook niet als je de beste professor zou nemen? O, al zou ik het geld ervoor ik weet niet waar vandaan moeten halen en mijn leven lang moeten werken om de schuld af te betalen.
– Het is erg lief van je Sonja, wat je daar zegt, maar de knapste professor kan geen ogen in lege kassen zetten. Waar niet is ... verliest de kijker zijn recht, dacht hij.
- 20 Goed dat ik dat niet hardop gezegd heb, ze schudt nu al als een sorteermachine. Geen cynische grapjes, dacht hij verder, Sonja is de

enige die van mij houdt. Hij legde zijn hand op haar hoofd en streelde zachtjes haar haren.

- 25 – Kom naast me zitten, zei hij, en schoof zijn dijen bij elkaar, en kijk jij voor mij en zeg wat je ziet. Hoever zijn de appels aan de boom? Kunnen ze al geplukt worden, denk je?

Sonja stond op en ging op de opengekomen plaats zitten. Langzaam bedaarde het schokken, ze slikte een paar keer, en sprak toen met een stem alsof de ruimte

- 30 onder haar tong met zand opgevuld was:

– De appels zijn erg rood, ik denk dat ze gauw geplukt kunnen worden. Er hangt er een dicht bij het balkon, een erg rode, zal ik die voor je plukken?

Zij wachtte niet op antwoord, liep naar de rand van het balkon, ging liggen en trachtte de appel te bereiken.

- 35 – Zou je niet oppassen, Sonja, klonk plots de stem van Hermans moeder, ze zijn trouwens nog niet rijp ook. Als Herman een appel wil, zal hij dat heus wel aan mij vragen.

– Ik kan immers toch niet zien of ze rijp zijn, schreeuwde Herman woedend naar beneden.

- 40 Sonja kwam verschrikt terug. Verdrietig ging ze zitten.

– De springbalsemien is bijna helemaal bruin, maar de guldenroede nog erg geel, zei ze, spraakzamer nu, als was het zand bij het bukken uit haar mond gevallen.

– De eiken rond de toren van het raadhuis worden al bruin. Er vliegen zwarte kraaien boven.

- 45 – Lief van haar, dacht Herman, terwijl hij naar de kruinen keek en geen kraai kon ontdekken, ze weet dat ik er zo meer van houd. Ze zal me alles laten zien wat ik fijn vind.

– Vreemd, sinds jij gezegd hebt dat het torentje op een ui lijkt, ruik ik die gewoon als ik er naar kijk.

- 50 – Dat is niet zo vreemd, er worden uien bij de burens gebakken, zei Herman, en hij lachte.

Ook Sonja lachte. Hij drukte haar stevig tegen zich aan.

– Is het zo goed, vroeg hij.

– Ja, zei ze, zo is het heel goed.

- 55 Ze legde haar handen op zijn dijbeen. Voor 't eerst zag hij de plaats aan haar rechterhand waar een tramongeluk een einde had gemaakt aan de mazurka's van Chopin. Ze was een paar jaar geleden op een vluchtheuvel gevallen, met haar hand op de rails, terwijl ze op weg was naar het conservatorium. Een passerende tram had er twee vingers afgereden. Er bestaan anders genoeg werken voor de

- 60 linkerhand, dacht Herman. Toen hij Sonja pas leerde kennen had ze het hem verteld, maar zij had het hem nooit laten zien. Het was bewonderenswaardig zoals zij dit gemis wist te camoufleren. Zelfs de slangeogen van Lia hadden het nooit ontdekt. De adder, wat zou ze hem ermee gesard hebben: ik heb een ons lange vingers gekocht, ik zal er twee voor je achterhouden.

- 65 Nu lag haar hand daar, ontspannen en zonder terughouding. Het was alsof zij de twee vingers naar binnen had gebogen in haar handpalm, en tussen de andere ervoor in de plaats twee dobbelstenen zonder ogen hield geklemd, als bij een goocheltoer. Herman legde zijn hand er vlak voor op zijn dijbeen,

zodat zijn vingertoppen bijna de stompjes raakten. Haar hand kromp ineen als het blad van een zonnedauw.

Ze stond op en liep de kamer binnen.

- Ik vind het koud worden, zei Herman, en liep haar achterna de kamer in. Als ik
75 toestemming van mijn ouders krijg om hier te blijven, wil jij me dan met verhuizen
helpen, Sonja? De schilderijen ophangen, kun je dat? Je moet er dan om denken
dat de donkere op de lichtste plaatsen komen. Ze zullen eindelijk genoeg ruimte
krijgen. Toen ik nog kon zien droomde ik altijd van deze kamer. Je zult het
misschien triest vinden, dat ik hem krijg nu ik blind ben. Toch zie ik nu al precies
80 hoe alles zal zijn als we mijn spullen overgebracht hebben.
Herman keek door de spleet naar Sonja. Ze zat op de rand van de divan en keek
naar buiten. Haar geschonden hand hield ze in de handpalm van de linker.
Indien uw rechterhand u ergert, houdt hem af en werpt hem van u, want het is
beter verminkt tot het eeuwige leven in te gaan, dan twee handen hebbende in
85 het helse vuur geworpen te worden. Wat kunnen ze een jeugd toch vergiftigen,
dacht Herman. Als een schroef draaien ze je scheef in het hardste hout, en als het
niet verder met de schroefendraaier gaat, slaan ze er met de hamer op.
– Het is vreemd, zei hij, zo snel als het voelen het zien vervangt, want ik ben toch
pas één dag blind. Ik bedoel het aanvoelen hoe de situatie is in een ruimte die je
90 kent. Ik zie je helemaal voor me op de divan. Eerst zat je met je handen in elkaar
op de rand. Nu ben je languit op je buik gaan liggen en wacht tot ik je kom strelen.
Hij liep op de divan toe en tastte voor zich de ruimte af, zoals hij het blinden had
zien doen op een schilderij van Breugel. Sonja strekte zich snel uit op de divan en
draaide zich op haar buik. Herman knielde bij de divan neer.
95 – Je ziet het, zei hij, de radar werkt al perfect.
– Ja, zei Sonja, ik verlangde zo naar je, het is het zesde zintuig.
Herman sloeg haar rok omhoog, deed haar broekje naar beneden en trok met zijn
tong een nat slakkenspoor over haar billen.
– Kriebelt het niet, vroeg hij.
100 – Ja, zei ze hees, prettig.
Voor 't eerst had ze haar ogen niet dicht, toen hij op haar lag. Het moet een
afschuwelijk gezicht zijn, dacht hij, maar het windt haar op, anders zou ze haar
ogen wel sluiten. Alsof ze met een smeltende sneeuwman cohabiteert. De
verschrikkelijke sneeuwman.

Uit: Jan Wolkers, *Serpentina's petticoat*.

Bijlage 3: **tekst 2**, een fragment uit *De kraai* van Kader Abdolah.

Ik had genoeg rondgedwaald, wachten had geen zin meer en Moskou kon ik uit mijn hoofd zetten. Na een week van rust en goed eten had ik weer de kracht om een beslissing te nemen. Ik moest me net als alle duizenden andere vluchtelingen het land uit

- 5 laten smokkelen. Daar had ik geld voor nodig. Via een familielid van het echtpaar bij wie ik woonde, zocht ik contact met mijn vrouw en zij regelde dat ik een paar duizend dollar via een Perzisch bedrijf in Istanboel ontving.

Alle illegalen waren op zoek naar een mensensmokkelaar. Van de honderden smokkelaars in Istanboel was er niet één betrouwbaar, maar je had geen keuze. De
10 wet van de jungle gold, de sterkte zou overleven. Wie veel betaalde, werd naar de beste plekken van de wereld gestuurd.

Voor tienduizend dollar brachten de smokkelaars je binnen een week naar New York. Voor negenduizend dollar zat je binnen drie dagen in Londen.

Met achtduizend dollar was je binnen drie dagen in Parijs.

- 15 Voor Berlijn betaalde je zeventuizend dollar, voor Stockholm vijftuizend dollar, voor Oslo vierduizend dollar en voor Kopenhagen drieduizend dollar.

Wie slechts een paar duizend dollar had, kon naar Nederland.

Niemand wilde naar Nederland. Niemand wist precies waar het land lag.

- Nederland klonk verdacht, mensen raadden het af: 'Dat moet je niet doen, het is
20 zonde van je geld. De taal is erg moeilijk en het land is piepklein. Vergeet die plek waar het elke dag regent en het altijd waait.'

Nadat ik mijn uitstaande schulden had afbetaald, had ik nog precies tweeduizend
zevenhonderdvijftig dollar over. Daarvan wilde ik nog een pak, een hemd en een paar schoenen kopen. Voor noodgevallen moest ik een paar honderd dollar achter de hand houden. De mensensmokkelaars houden van ronde getallen, ik kon hun
30 nog precies tweeduizend dollar bieden. Ze hebben geen kantoor en ze opereren allemaal onder een schuilnaam, bijvoorbeeld Atilgan, Ayaz, Saffet, Yahya. Ze werken altijd samen met agenten die hen dekken.

Er was een café waar je de smokkelaars kon treffen. Je moest buiten op de stoep onder de boom aan een tafel gaan zitten. In het café zaten mannen die je in de
35 gaten hielden als je onder de boom plaatsgenomen had. Als je betrouwbaar leek, stuurden ze een van hun knechten naar je toe, die naast je kwam zitten en je een sigaretje aanbood. Zo raakte je in gesprek.

'Hoeveel heb je?'

'Tweeduizend dollar.'

- 40 De knecht spuugde tegen de boom en liep weg. Ik was de moeite niet waard. Ik bleef nog een kwartiertje zitten.

Een jongeman van mijn leeftijd, het was aan zijn scherpe ogen te zien dat hij geen knecht was, nam plaats naast mij en zei in het Turks-Engels: 'Met tweeduizend dollar kun je nergens naartoe.'

- 45 Ook hij bood me een sigaretje aan.

'Het is alles wat ik heb.'

Hij keek me recht in mijn ogen en testte me met zijn blik, hij wist meteen dat ik niet loog.

'Je gaat met mij mee', zei hij.

- 50 Op zijn motor reden we kriskras door wat straatjes, hij wilde zeker zijn dat niemand ons achtervolgde. Hij stopte bij een armoedig eetcafé in een buitenwijk en bestelde eten voor ons tweeën.

‘Heb je kinderen?’ vroeg hij vriendelijk.

‘Ja, een dochtertje.’

55 ‘Ik ook, ik heb ook een dochtertje’, glimlachte hij.

Hij had een aangenaam gezicht, donker krullend haar, donkere ogen.

‘Waar zijn je vrouw en je dochter?’

‘Thuis, in Iran.’

‘Verstandig, je moet ze niet betrekken bij zulke reizen.’

60 Toen we gegeten hadden, schoof hij een papiertje naar me toe en zei: ‘Noteer het adres waar je woont. Vanaf morgen blijf je elke avond thuis. Houd je geld klaar. Geen bagage. En mond dicht.’

Ik noteerde het adres, hij stopte het papiertje in zijn zak, betaalde en reed weg. Ik wandelde terug naar huis.

Uit: Kader Abdolah, *De kraai*.